

Podmínkou poznání povahy kteréhokoliv jevu je prostudování jeho historie. To platí nejen o jednotlivostech, ale i o soustavách jevů, a tedy i o celých vědních oborech. Zkoumáme-li, proč se v minulých letech někteří naši — zejména mladí, začínající sociologové — nekriticky zhlédli v rozmanitých poznatcích, přístupech, metodách a směrech západní nemarxistické sociologie, narazíme často na jejich zarážející nevědomost o historii oboru anebo jeho speciálních odvětví. Pokud pak dějinná znalost byla vykazována, byla často jejím zdrojem opět nemarxistická historiografie sociologie. Nebyla to vina pouze těchto sociologů samých. Dosud postrádáme původní české marxistické dějiny sociologie; náběhy k odstranění této mezery byly poznamenány obecnými rysy doby, v které vznikaly, a samu koncepci těchto počátečních rozběrů bude nutno znovu podrobit kritickému rozboru.

Zamyšlení nad koncepcí marxistických dějin sociologie a postupné naplňování této koncepce zprvu monografickými a postupně i syntetickými díly musí být nezbytnou součástí našeho úsilí o zhodnocení vývoje české sociologie v posledních letech, zjištění jeho pozitiv a ztrát, musí být součástí nástupu k novému, důsledně marxistickému rozmachu našeho oboru.

Poněkud pozdě registrujeme, že nejrozsáhlejší učební pomůckou dějin sociologie je u nás práce Pitirima Sorokina *Contemporary Sociological Theories* z roku 1928, přeložená do češtiny v roce 1936 pod názvem *Sociologické nauky přítomnosti*. Místy je používán ještě stručný přehled dějin světové sociologie Josefa Krále *Nástin sociologie* z roku 1945, a pokud jde o českou a slovenskou sociologii, příslušné partie v díle *Česká filosofie* od téhož autora z r. 1937. Méně již je studována práce Emanuela Chalupného *Sociologie. Vývoj sociologie v 19. století (1835–1904)*, kterou vydalo roku 1948 Samcovo nakladatelství. V posledních letech byl nedostatek marxis-

tického pohledu na vývoj sociologie zčásti zmírněn vydáním slovenského překladu díla Jana Szczepańskiego *Sociológia. Vývin problematiky a metód* z roku 1967 a práce Andreje Siráckého *Sociológia* z roku 1968, v níž je však — v souladu s cílem publikace — dějinnému vývoji sociologie věnováno až příliš málo místa. Hojně je využíváno různých slovníků, ať již českého Ottova naučného slovního (heslo „Sociologie“ je zde zpracováno dvakrát — B. Foustkou a J. Králem), anebo slovníků a příruček západoněmeckých a amerických, zřídka pak jiné národní provenience.

Jedním ze základních problémů, před nimiž stojí historik sociologie, je nalezení vhodných kritérií klasifikace a třídění stovek a tisíců prací, které byly napsány jak v obecné sociologii, tak v jednotlivých speciálních sociologických disciplínách. Nejčastěji je používáno kritéria příslušnosti k sociologickým „školám“ či směrům. O jednotlivých autorech je pojednáváno v rámci škol, jako je škola mechanistická, biologická, geografická, psychologická aj. Je však používáno i kritéria národní nebo státní příslušnosti autorů. Hovoříme pak o sociologii americké, německé, francouzské, české atd. Jindy bývá vývoj sociologie ilustrován díly nejvýznamnějších představitelů oboru.

Každé z těchto kritérií je oprávněné. Použití některého z nich závisí většinou na rozsahu zpracovávané látky a na účelu díla. V čisté podobě se však používá zmíněných kritérií zřídka; autoři dějin sociologie obvykle kombinují kritérií několik. Velmi důsledné uplatnění kritéria „škol“ nalezneme ve zmíněné Sorokinově práci *Sociologické nauky přítomnosti*. Zde bylo použití tohoto kritéria usnadněno tím, že Sorokin ve své době zpracovával sociologii přítomnosti (dnes to jsou už dějiny) a že si nestanovil cíl vyložit vývoj sociologie od jejích zdrojů a zakladatelů.

V Králově práci *Nástin sociologie* je použito kombinace několika kritérií; vývoj

sociologie líčí J. Král nejprve na dílech jejích nejtýpističtějších tvůrců a představitelů, pak charakterizuje jednotlivé sociologické školy a nakonec hovoří zvláště o ruské a české sociologii. Emanuel Chalupný používá ve svém dějinném přehledu sociologie sverázného členění podle podílu na budování sociologie jako nové vědy a neúplného členění podle škol. Pokud jde o první hledisko, hovoří o „průkopnících“ (a zde opět o pokusech „přímých“ a „nepřímých“) a dále o „budovatelích“ (ty pak dělí na „zakladatele“ a „spolupracovníky“). Kombinovaná kritéria klasifikace a třídění nalezneme i u J. Szczepańskiego.

Pokud jde o uvedená kritéria třídění a klasifikace, bude jistě i marxistická sociologická historiografie používat rozmanitých kritérií podle účelu a rozsahu díla. Přehledy vývoje světové sociologie však budou vyžadovat nepochybně použití několika kterých kritérií. Sorokinova kniha zde nemůže být vzorem, protože marxistické dějiny sociologie se musí zabývat i jednotlivými autory a díly, a to jak zakladateli sociologie, tak těmi, kteří měli na vývoj světové sociologie největší vliv, a konečně i těmi, kteří vedli výslovnou polemiku s marxismem anebo byli předmětem kritického zájmu zakladatelů marxismu-leninismu.

Další otázkou, která vstupuje do úvah o koncepci dějin marxistické sociologie, je otázka hranic sociologie jak historicky, tak věcně. Kde máme s výkladem sociologie započít? Do jaké míry se máme zabývat příbuznými vědami anebo autory, u nichž těžisko díla leží jinde, ale kteří se vyznačovali důležitými sociologickými přístupy a podněty? Řešení tohoto problému je u tvůrců dějinných přehledů sociologie rozmanité. Jan Szczepański vymezuje hranice sociologie velmi široce. Píše, že „úvahy o jednotlivých oblastech skupinového života, zevšeobecnění odvozená ze společenských faktů, jsou stejně staré jako lidstvo. Už v prvotních společenstvech nacházíme myšlenky a zevšeobecnění situací, které vznikají v kolektivním soužití. K nim je možno počítat pravidla, příkazy a zákazy magicko-náboženského charakteru, které tvořily vzory pro chování člena společnosti vůči ostatním členům, vůči vlastní

skupině jako celku i vůči jiným seskupením. Dále přísloví, ponaučení a návody mudrců, v kterých byla zevšeobecněna zkušenost dlouhého období existence společnosti.“¹ Naproti tomu např. západo-německý sociolog René König píše v „Úvodu“ příručky *Soziologie*,² že pojem sociologie chápe ve smyslu empirické samostatné vědy a že „mnohé disciplíny, myšlenkové syntézy a doktríny, které dříve příliš libovolně vstupovaly ve svazek se sociologií, jsou vyloučeny“. Specifikuje to pak tím, že „ze sociologie ve zmíněném pojetí jsou vyňata všechna filosoficky pojatá pojednání, zvláště filosofie dějin a sociální filosofie“. Zde je obsaženo krédo abstraktního empirismu „prýč od filosofie“, které je falešné a neuskutečnitelné v samé své podstatě, protože světonázorová orientace je obsažena v každém sociologickém směru a díle, ať je to třeba orientace pozitivistická a přírodovědecká. Je pochopitelné, že marxistické dějiny sociologie nemohou vyjít z takové pozice. Nemohou také ignorovat ta stadia společenskovedního myšlení, v nichž sociologie je součástí filosofie anebo v nichž jsou rozvíjeny hlavně obecné společenské teorie. Dějiny sociologie, podobně jako dějiny kterékoli nauky, mají svou prehistorii, historii a současnost. Sociologické podněty přicházející z příbuzných věd – právovědy, politické vědy apod. – rovněž není možno pominout.

Hlavní problém marxistických dějin sociologie však není ve volbě těch či oněch kritérií klasifikace a třídění z hlediska jejich formy ani ve stupni přesnosti určení dějinného původu a hranic sociologie. Základní problém je v třídění a klasifikaci variant sociologického myšlení z hlediska jejich obsahu, vztahu ke společenské a politické praxi, prověřenosti reálným společenským pohybem apod. Historie každé vědy dává odpověď na otázku jejího smyslu, určení, společenské služby. Každou vědu totiž vyvolala v život nějaká společenská potřeba. Tím spíše dějiny sociologie musí sdělit, jaké potřeby vyvolaly v život ji všeobecně a jaké potřeby její jednotlivé větve, směry a školy. Potřeby, které vyrůstají z dějinného pohybu, nejsou a ještě dlouho nebudou potřebami nediferencovaného lidstva. Jsou to vždy potřeby společ-

¹ Viz: *Sociológia. Vývin problematiky a metód*, Vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava 1967, s. 13.

² *Soziologie*, Fischer-Bücher KG, Frankfurt n/M. 1958.

čenských tříd, event. jiných společenských skupin. Proto základním kritériem třídění a klasifikace v oblasti dějin sociologie je kritérium třídní pozice a třídního zájmu. Neexistuje sociologické dílo, které by neplnilo třídní, a tedy ideologickou funkci.

Největším nedostatkem většiny uvedených přehledů dějin sociologie, které u nás byly a jsou používány ke vzdělávání sociologů v historii jejich nauky, je ignorování tohoto základního kritéria. U Pitirima Sorokina čtenář nalezne marxisticko-leninskou sociologii zařazenou do ekonomické odrůdy sociologické školy, a to ještě s krajně neseriózní a nepřátelskou interpretací, která koneckonců u Sorokina jako ruského emigranta nepřekvapuje. Emanuel Chalupný dokonce deklaruje marxistickou sociologii tak hluboko, že Marxe a Engelse uvádí v „Průkopnících – pokusech nepřímých“ vedle Quételeta, Buckla a Lazara. Takovéto řazení novátorského, mnohostranného, vědecky impozantního díla Marxe a Engelse vedle krajně jednostranných myslitelských typů nelze vysvětlit jen v ě d e c k o u orientací autora. Pouze světlé výjimky mezi nemarxistickými sociology (například C. W. Mills) uznávají, že marxistickou sociologií není možno odložit do „šuplíku“ některé z bezvýznamných sociologických škol. Jestliže tedy západní nemarxističtí sociologové zamlčují kvalitativní odlišnost marxistické sociologie nejen od té či oné jednotlivé školy, ale od „západní“ sociologie jako celku, musíme to pokládat za základní ideologickou linii.

Marxističtí historikové sociologie tuto ideologickou linii pochopitelně neuznávají. Stojí na stanovisku, že ve vývoji sociologie došlo ve 40. letech minulého století k zásadnímu rozdělení na dvě kvalitativně odlišné větve: sociologii buržoazní – šířeji nemarxistickou – a sociologii marxistickou. Avšak líčení obsahu a povahy tohoto větvení bývá u marxistických autorů rozmanité. Setkáváme se v této otázce zhruba s těmito názory:

a) Vývoj sociologie se v obou větvích

lišil tím, že nemarxistická sociologie se vyvíjela v samostatnou vědu, zahrnující pohledy makrosociologické i mikrosociologické a opírající se o specifické výzkumné metody a techniky. Naproti tomu marxistická sociologie se pohybovala neustále jen v oblasti „velké teorie“; byla propracována především jako materialistické pojetí dějin a byla tedy totožná s historickým materialismem. Úkolem marxistické sociologie je převzít strukturu a metody nemarxistické sociologie a konstituovat se jako samostatná věda.³

b) Nemarxistická sociologie se ve svém celku vyvíjela jako soustava ideologických a politických tezí, sloužících výhradně k apogetice buržoazních společenských poměrů a v moderní době k apogetice soudobého imperialismu. Mezi nemarxistickou sociologií a marxistickou sociologií, tj. historickým materialismem, proto existuje pouze ideologické napětí. Rozpor vylučuje možnost vzájemného ovlivňování a nemarxistická sociologie proto může být ze strany marxistických sociologů jen předmětem kritiky.⁴

c) Obě větve sociologie sice odrážejí protikladnou třídní, a tedy také poznávací základnu, z níž vyrůstají, a ve svém celku plní každá z nich odlišnou společenskou funkci. To však neznamená, že by poznatková struktura nemarxistické sociologie byla ve všem falešná a že by marxistická sociologie nemohla z jejích poznatkových a metodických zdrojů vůbec čerpat. I nemarxistická sociologie využívá mnoha podnětů ze sociologie marxistické. Ztotožňování marxistické sociologie s filosofií dějin je nesprávné. Marxistická sociologie se od samého počátku vyvíjela jako teoreticko-empirická věda a z hlediska zaměření na práci s empirickým materiálem není zdaleka tak velký rozdíl mezi oběma větvemi sociologie, jak se běžně soudí.

V proudu rozvoje marxistické sociologie, pro jejíž vztah k druhé vývojové větvi sociologie je nepochybně správné vymezení poslední, se objevil i revizionistický proud.

³ S podobným názorem vystoupil J. Macků na sympoziu věnovaném koncepci dějin čs. sociologie (19.–20. VI. 1967 v Brně): „... vyvstává zde předně problém, zda je možno pokládat marxismus za sociologický „směr“. Podle našeho názoru to možné není. ... Z tradičních součástí marxismu má k sociologii nejbližší materialistické pojetí dějin (historický materialismus) a zvláště teorie socialismu (vědecký socialismus).“

⁴ Toto stanovisko zastával například Arnošt Kolman v „Předmluvě“ k práci G. Alexandrova *O teoretické společenské vývoje*, vydané ve Svo-

bodě roku 1947: „Dnes, kdy se západní civilizovaná měšťácká společnost, ačkoliv se ještě nevzpamatovala z druhé světové války, znovu zmítá v ideové krizi, hraje buržoazní sociologie obzvláště důležitou úlohu, neboť má znova – pokolikáté již! – dokázat pevnost kapitalistického řádu a spravedlivost agrese. Právě proto je nutné, aby se každý, kdo je důsledným nepřitelem světa útlaaku a vykořisťování a budovatelem a bojovníkem za socialismus, seznámil s buržoazní vědou o společnosti a jejím vývoji...“

Zastánci této pozice vycházejí z předpokladu splývání nemarxistické a marxistické sociologie. Sociologie je prý pouze jedna. Marxistická sociologie se stává vědou, jakmile je obohacována empirickými postupy, metodami a technikami západní sociologie. Tento projev obecné konvergentní teorie v sociologii, šířený u nás spíše vyvoláváním obecné nálady než publikacemi, nalezl svůj výraz v nekritickém obdivu k vůdčím postavám západní sociologie. Největším sociologem z hlediska této orientace byl Talcott Parsons, zatímco Karel Marx svým „ideologizováním“ spíše sociologii škodil. Oč výše než tito sociologové stojí C. W. Mills, který o „velké teorii“ Parsonsové říká: „Strukturální antagonismy, velká opoziční hnutí a revoluce — to vše zde nelze vůbec předpokládat. Ve skutečnosti se zde vychází z toho, že je-li „systém“ jednou zaveden, není jen stabilní, ale i vnitřně harmonický.“ A dále: „Lze, myslím, bez přehánění říci, že pokud „velcí teoretikové“ přistupují k problémům realisticky, činí tak v pojmech, které nemají nic společného s „velkou teorií“, naopak, jsou s ní často v rozporu. Jak poznamenává Gouldner, „rozsah, v němž se Parsons při teoretickém i empirickém zkoumání změny náhle začal uchylovat k četným marxistickým pojmům a východiskům, je skutečně zářezující... Je to, jako kdyby vedl dvojí knihy: jedny pro analýzu rovnováhy, druhé pro zkoumání změny.“⁵

S revizionistickou koncepcí je možno s úspěchem polemizovat v logické rovině. Avšak nezbytné jsou i důkazy historické. Tato koncepce bude zcela překonána tehdy, podaří-li se nám prokázat, že ji vyvracejí samy dějiny sociologie. Takové dějiny nemohou být suchopárem jmen, dat a bezzubých a často nikoli zcela přesných charakteristik, s nimiž se setkáváme v mnoha populárních příručkách dějin sociologie. Marxistická historie sociologie musí být programově hodnotící věda, dešifrující vývoj sociologického myšlení z principiální pozice marxistické teorie a metodologie. Ukáže se pak, že dějiny sociologie mohou být neobyčejně zajímavé a že i ony mohou sloužit jako „magistra vitae“.

Vývoj marxistické sociologie nebyl přímočarý. Nikoli ve všech obdobích byla věnována náležitá pozornost všem důležitým stránkám společenského života. Nikoli

ve všech obdobích v ní byly dostatečně respektovány požadavky speciální sociologické metodologie. V zásadě to vyplývá z toho, že marxistická sociologie se nevyvíjela samoučelně, ale vždy v ní byly pracovány především ty stránky, které byly významné z hlediska potřeb politického, organizačního a ideologického boje dělnické třídy; zčásti pak i z toho, že v marxistickém myšlení docházelo vlivem mnoha příčin, spočívajících uvnitř i vně hnutí, k různým deformacím a nedorozuměním. Nepochopení významu racionálního obsahu mnoha věd, které zrodila kapitalistická společnost, jako kybernetiky, vědy o řízení, genetiky a jiných, se ve společenskovědní oblasti dotklo především sociologie. Přesto však zásadním rysem marxistické sociologie zůstala ucelenost, monolitnost teorie a metody, orientace na hlavní stránky společenské struktury i společenského pohybu. Tento rys ji příznivě odlišuje od roztržitosti, různorodosti a mnohdy i chaotičnosti vývoje nemarxistické a buržoazní sociologie.

Různorodost, ba roztržitost buržoazní sociologie vyvolává optický klam její bohatosti, stále větší vědecké adekvátnosti a myšlenkové průbojnosti. Jedině tímto optickým klamem lze vysvětlit, že se přehlíží, jak tato sociologie dodnes zůstala sterilní v oblasti nejzávažnějších otázek soudobé společnosti. Avšak současně je tento vývojový znak nemarxistické sociologie příčinou obtížnosti historického zhodnocení této sociologie v konfrontaci se sociologií marxistickou. Toto zhodnocení vyžaduje, abychom dokázali při rozboru myšlenkových obsahů rozmanitých směrů a škol nemarxistické sociologie oddělit nepodstatné od podstatného a abychom uměli převést na společného jmenovatele především otázky geneze a společenské funkce těchto škol a směrů. Taková analýza současně ukáže, že nemarxistická sociologie rodí také kritické a realistické proudy, které se v mnohém přibližují vědeckým postupům marxistické sociologie a jsou na vědeckém poli jejími spojenci. I tento pohled vyvrací revizionistickou představu o jakési „vědecké jednotě“ současné západní sociologie, s níž vzhledem k internacionálnímu charakteru vědy musí vytvořit jednotu i sociologie marxistická.

⁵ C. Wright Mills, *Sociologická imaginace*, Mladá fronta, Praha 1968, s. 39 a 40.

Základní skutečností světa, v němž vzniká sociologie jako samostatná věda, a to od dob jejího založení až po dnešek, je třídní rozdělení tohoto světa. Formy, rozsah, konkrétní projevy tohoto rozdělení se mění, avšak podstata zůstává a rozhodujícím způsobem ovlivňuje obsah a ideologické vyznění společenských věd vůbec a sociologie zejména. Ať se mnozí soudobí západní sociologové jakkoli odřikají Comta, Spencera a dalších zakladatelů buržoazní sociologie, ať je jakkoli objektivně překonávají v preciznosti konkrétních metod a v přiměřenosti pohledu na jednotlivé stránky společenské skutečnosti, kterou zkoumají, ve svém obecně metodologickém, filosofickém a politickém stanovisku se s nimi principiálně shodují. Proto všechna poučení, která můžeme čerpat z období rozdělení sociologického myšlení na dva kvalitativně rozdílné proudy, jsou nejen použitelná, ale i nezbytná pro marxistickou analýzu soudobé světové sociologie. Není nijak nahodilé, že revizionismus v sociologii pomíjí tato poučení a že historický vývoj sociologie v zásadě interpretuje podle buržoazní historiografie.

Historický a teoretický zdroj obou rozdílných sociologických proudů je obdobný. Jak August Comte, tak Karel Marx navazují na utopistický socialismus; A. Comte v první řadě na dílo Saint-Simona, který byl Comtovým zaměstnavatelem a učitelem. Mezi comtovskou a marxistickou sociologií je však ještě mnoho dalších shod, a to jak ve východisku, tak ve způsobu kladení otázek. Avšak v tom, jak a proč se otázky zodpovídají, je již podstatný rozdíl. Pokud jde o východisko teoretického bádání o lidské společnosti, je shoda v tom, že dílo Comtova i dílo zakladatelů marxismu vyrůstají ze společenské krize první poloviny 19. století a že mají být příspěvkem k porozumění této společenské krizi, k porozumění společnosti vůbec a k nalezení východiska z krize. V úvodu k dílu *Cours de Philosophie positive* Comte říká, že pozitivní filosofie může být považována za jedinou solidní bázi sociální reorganizace, která zakončí kritický stav, v němž se již dlouho národové nejvzdělanější nalézají. Pokud jde o marxismus, je běžně známo, že je odpovědí na vyostřené třídní antagonismy té doby. Je příznačné, že B. Engels nazval jednu ze svých raných prací „*Vnitřní krize*“.

Obdoba obou přístupů k lidské společnosti je i v tom, že odhalují existenci třídních rozporů v tehdejší společnosti. I A. Comte připouští, že „nastala velká protiva mezi zájmy dělníků a podnikatelů, kteří byli vedeni pouze sobeckými zájmy“. Jak A. Comte, tak i K. Marx jsou dále přesvědčeni, že ke společenské reorganizaci je nutná společenská věda, společenská teorie. Má to být skutečná věda, oproštěná od teologických a metafyzických předsudků. Je sympatické, že A. Comte vyhláší za základní znak své filosofie pozitivní přístup k jevům, které jsou podrobeny zákonům přirozeným, nezměnitelným.

Způsob řešení všech těchto (a řady dalších) důležitých sociologických problémů je však u A. Comta a K. Marxe diametrálně rozdílný. V buržoazních dějinách sociologie se často zamlčuje, že už u samého zrodu sociologie existovala kvalitativně odlišná řešení zásadních společenských problémů. Pokud jde o způsob překonání společenské krize, A. Comte vytýká některým dřívějším politickým naukám, že se zaměřovaly na rozbití celého dosavadního řádu. Je toho názoru, že pokrok je třeba zajistit v rámci dosavadního pořádku. Karel Marx naproti tomu přichází k přesvědčení, že celý dosavadní společenský řád je přechodný a že radikální překonání společenské krize kapitalismu nastane vystřídáním kapitalismu vyšším společenským řádem. Tato změna řádů není výsledkem puče, voluntaristického aktu „rozbití“, ale výsledkem evolučně revolučního pohybu s jeho objektivním i subjektivním aspektem.

S koncepcí reformy řádu je u A. Comta ve shodě i koncepce třídních vztahů. Podřízenost dělníků kapitálu pokládá za věčnou kategorii. Mezi oběma skupinami chce zavést „harmonické soužití“. Naproti tomu K. Marx, jak známo, pokládá vyřešení protikladu dělníků a podnikatelů za nemožné v rámci kapitalismu. Rovněž pokud jde o povahu vědy, která má zabezpečit přechod společnosti z krizového stavu, je mezi oběma zakladatelskými díly zásadní protiklad. August Comte rozpracovává svoji pozitivistickou metodu, jejímž jádrem je požadavek řídit se jen zkušeností, jen bezprostředními empirickými daty, a odmítnutí možnosti poznat podstatu věcí a jevů. Pokud mluví o objevování zákonů, má na mysli zákony myšlení (či pravidla myšlení), a nikoli zákony objektivní sku-

tečnosti. Vývoj společnosti je pro něho vývojem ducha. Reorganizace společnosti podle nové společenské nauky — sociální fyziky nebo sociologie — přísluší společenské elitě, vzdělavcům. „výkvětu lidstva“, jak říká Comte. Karel Marx však jde na věc úplně jinak. Je rovněž přesvědčen, že vědecké poznání společnosti je nezbytné k jejímu řízení, jejímu ovládnutí — „proletariát nachází ve filosofii svou duchovní zbraň“. Vědecké poznání společnosti však musí postupovat od zkušenosti, od empirie, k teoretickému zobecnování, k vyhledávání vývojových tendencí a vývojových zákonitostí objektivně existující (tj. materiální) skutečnosti. Přeměna společnosti nemůže být pouze dílem elity, ale revolučních mas vedených dělnickou třídou.

Proč tato obšírnější konfrontace Comtova a Marxova díla? Uvedené skutečnosti bylo nutno připomenout proto, že vznikem comtovské a marxistické větve sociologie se vytvořil rámec, v němž se pohybuje celý následující vývoj sociologie až do dnešní doby. Již tehdy byly vysloveny zásadní otázky — jakou povahu má lidská společnost, jaká je struktura kapitalistického systému a jaký charakter mají vztahy jejich základních částí, jak musí být konstituována věda o lidské společnosti aj. —, které jsou v pozadí každé sociologické nauky a školy, ať tyto otázky výslovně formuluje, či nikoli. Nejobecnějším společným jmenovatelem kvalitativních odlišností obou větví je jejich třídnost a stranickost. Jedna slouží kapitalismu, druhá osvobození dělnické třídy.

Je pochopitelné, že buržoazní sociologie nemohla zůstat a nezůstala na úrovni A. Comta. To by odporovalo všem zákonům lidského myšlení. Zdokonalovala své metody, přinášela četné pozoruhodné poznatky. Avšak jen proto, aby přesvědčivěji a moderněji prokázala přednosti jednoho jediného — kapitalistického — společenského systému. A ještě častěji proto, aby našla prostředky reformy tohoto systému. Nikoli ojedinělé pokusy zbavit sociologii její společenské a politické angažovanosti, vyvarovat se hodnocení a filosofování, nemohly vyústit v třídně rozděleném světě, kde v jednotě protikladů náleží progresivní funkce jen jednomu pólu tohoto protikladu, jinam než k tiché službě těm, kteří se obávají pravdivého poznání skutečnosti světa a probuzení lidových mas.

Vycházíme-li z faktu rozpornosti buržoazní a vůbec nemarxistické sociologie, projevující se v tom, že poznávací a vědecký přínos je vždy ve větší či menší míře znehodnocen ideologickou a politickou služebností kapitalismu, pokládáme za závažnější jev tohoto rozporu právě retardující funkci této sociologie, bránící společenskému pokroku. To platí jak o různých přírodovědeckých, psychologických, geografických a demografických orientovaných školách, tak o hlavních „sociologických“ koncipovaných sociologických teoriích. Pokud jde o školy, které používají k výkladu společenských jevů poznatků a zákonů přírodních věd, znamenají nesporný pokrok oproti teistickým a jiným idealistickým představám o společnosti v tom, že uznávají kontinuitu vývoje hmotného světa a oponují názorům o vládě naprosté nahodilosti ve společnosti. Avšak redukcionismus těchto škol, i když často zmírňují tím, že jejich představitelé hledají specifický výraz přírodních zákonů v lidské společnosti, neumožňuje chápat reálné vztahy a reálné síly společenského vývoje.

Totéž platí o psychologických školách, které zajisté v mnoha směrech obohatily náš pohled na faktory ovlivňující společenský život, skupinové soužití lidí i společenský vývoj. Mnohé poznatky L. F. Warda o tužbách a potřebách. A. Smalla o zájmech. R. Parka a E. Burgesse o přáních blíže objasnily psychické mechanismy jednání a pomohly formulovat problémy závažné oblasti motivů a motivací. Je dobře známo, jak umožnily zkonkretizovat naše poznatky o podmínkách společenského soužití díla různých představitelů geografické školy — H. T. Buckla, E. Demolinse, E. Huntingtona a dalších —, díla populacionistů — M. Kovalevského, A. Costa atd. Avšak jako filosofické anebo teoretickosociologické koncepce sehrály roli reakční.

Budeme-li takto vážit dílo kteréhokoli, i sebevětšího buržoazního sociologa 19. a 20. století, vždy se setkáme se zmíněnou rozporností, a tedy s jednoznačnou třídní pozicí. Není třeba uvádět, co znamenaly pro sociologii jako celek Durkheimovy podněty z oblasti metody a četné jeho myšlenky a poznatky o společenské funkci dělby práce, o společenských podmínkách a souvislostech sebevražednosti, náboženství apod. Nelze však zapomenout ani na jeho důrazný odpor proti socialismu a socialistické

kému hnutí. Výslovně „hájí“ sociologii proti třídním pohledům H. Spencer. aby vzápětí vyjádřil vášnivou obhajobu předmonopolistického, liberálního kapitalismu. Únik před společenskými realitami představuje formální škola v sociologii, vyhlašující v dile Leopolda von Wieseho výslovně nesouhlas s ideou společenského progresu. Velikán nemarxistické sociologie Max Weber, k jehož teorii společenského jednání, podnětům z oblasti politické sociologie, obrovské mase konkrétních poznatků historických, ekonomických, právních, psychofyzilogických a jiných se budeme vždy vracet, formuloval takovou teorii vývojových faktorů kapitalistického systému, že je právem prohlašován za Marxův protějšek a protiklad.

Soudobá sociologie ve všem tom nečiní výjimku. O přínosech a na druhé straně o ideologické a politické funkci empirické sociologie v USA a dalších kapitalistických zemích Západu toho bylo již řečeno dost. Připomeňme však přece jen, že pokud jde například o Eltona Maya a jeho spolupracovníky (Roethlisberger, Whitehead), vyzdvihuje se často jednostranně jeho racionální přínos, týkající se objevu funkce, vnitřních pravidel a řízení malých skupin, a veškerý pozitivní obsah teorie a praxe „human relations“, avšak jeho filosofickým a přímo ideologickým názorům nebývá taková pozornost věnována. A přece již názvy jeho hlavních děl, *The Human Problems of an Industrial Civilization*, *The Social Problems of an Industrial Civilization* a *The Political Problems of an Industrial Civilization*, naznačují jeho filosofické a politické aspirace. Pokud průmyslový vůdce obratně manipuluje s životem malých skupin v závodech, může dát dělníkovi pocit jistoty ve všeobecné nejistotě kapitalistického řádu, pokud sám vyrovnává vztahy mezi podnikateli a dělníky, bere vřít z plachet odborům, které jsou pak nejen zbytečné, ale také škodlivé. Tak tedy požadavek Mayovy školy po humanizaci postavení člověka v procesu průmyslové práce zakrývá faktický pseudo-humanismus, požadavek demokratizace průmyslových vztahů zakrývá faktický antidemokratismus.

Politická a ideologická vyústění empirických výzkumů a tím spíše „velké teorie“ současné západní sociologie mají zcela

jednoznačnou třídní funkci. I západoněmecký sociolog Ralf Dahrendorf hovoří o konzervativních základech americké sociologie, spočívajících v romantickém obhajování jistoty a integrace.⁶ Pokud Dahrendorf vidí v tomto převládajícím proudu výjimky, jako je například Thorstein Veblen, který je jedním ze zakladatelů technokratismu, vyslovuje názor velmi sporný. Výjimky jistě jsou, ale je třeba je hledat především ve společenskovědních dílech amerických marxistů, v dile C. W. Millse a některých přívrženců jeho školy *The New Sociology*. Všeobecně — pokud jde o americkou sociologii — je nesporný její biologizující, psychologizující a etnologizující ráz. Vlivy biologicky orientované sociologie s jejím ústředním požadavkem sociologické analýzy „modo biológico“ jsou patrné na všech amerických sociologických koncepcích pokládajících tendence ke kooperaci, harmonii a rovnováze za rozhodující tendence společenských systémů. Funkce společenských systémů podle vzoru systémů organických vylučuje převládnutí disfunkčních tendencí. Právem se poukazuje na to, že na biologizující tradice v americké sociologii navazuje i Talcott Parsons. V těchto koncepcích je ideologická funkce jejich ústřední součástí, ba přímo vlastností.

Platí-li vše, co zde bylo řečeno, o nemarxistické světové sociologii, nemůže činit výjimku ani česká sociologie. Tento problém dobře vystihl Karel Galla, který ve svém projevu *Vývojové tendence české sociologie*, předneseném na brněnském sympoziu o dějinách čs. sociologie v roce 1967, řekl: „... Je pochopitelné, že pro marxistickou sociologii, jejímž filosofickým základem je dialektický a historický materialismus, nemohou být relevantní idealistické koncepce filosofické, o které se s výjimkou prací hloučku marxistických sociologů česká sociologie opírala.“ To byla slova řečená v pravý čas na adresu těch, kteří byli náchylní idealizovat vývoj české sociologie v období kapitalismu a kteří zdůrazňovali spíše pozitivní význam tradice této sociologie než její ideologickou a koneckonců i vědeckou ohraničenost.

Idealizace české sociologie se týkala především T. G. Masaryka, zakladatelské postavy české buržoazní reformní sociologie, a českých průkopníků strukturálně funkcionální školy. Přes veškerou složitost osob-

⁶ Ralf Dahrendorf, *Die angewandte Aufklärung*, vyd. R. Piper & Co. Mnichov 1961.

nosti T. G. Masaryka, kterou se pokusil vystihnout ve svém monumentálním biografickém dile Zdeněk Nejedlý, platí o Masarykovi-sociologovi jednoznačně to, co o zmíněných velkých postavách světové buržoazní sociologie: fundovaným a poučným způsobem usiloval toliko o reformu buržoazního společenského systému. Východiskem jeho sociologické koncepce bylo individuum a konečné determinanty společenského jednání byly determinanty psychologické. Společenský vývoj pojímal jako záležitost duchovní a konečkonců mravní. Jeho ideologické a politické krédo je historicky neodvolatelně obsaženo v jeho *Otázce sociální*.

Všichni významní čeští sociologové z období před druhou světovou válkou jsou více či méně poznamenáni dílem T. G. Masaryka, především jeho etizující koncepcí dějinného vývoje. Kritickorealistické či – podle označení I. A. Bláhy – sociálně realistické pojetí těchto sociologů spočívalo ve snaze vyhnout se různým jednostrannostem – přírodovědeckému redukcionismu i psychologizování. Snažili se vystihnout složitosti sociální struktury a dynamiky. I. A. Bláha psal: „Podstatu jevu sociálního nespaturujeme... v nějaké identitě psychické, nýbrž v tvořivých činnostech, odpovídajících kolektivním potřebám... a regulovaných tlakem těchto potřeb. Sociální život pak je složitý systém tvořivých činností, regulovaných tlakem kolektivních potřeb.“⁷ Uznávali společenskou změnu, podmíněnou řadou vnitřních i vnějších činitelů. Současně obvykle popírali možnost poznání podstaty společenských jevů. Jev nevypovídá nic o podstatě, soudil I. A. Bláha. Diferenciaci potřeb a společenských činností podle priority neuznávali. Naopak, všichni více či méně výrazně odsuzovali pojetí, podle něhož vztahy výrobní jsou základem všech ostatních společenských vztahů. I. A. Bláha věnoval značnou teoretickou a praktickou pozornost úpravě průmyslových vztahů, tj. vztahů mezi kapitálem a prací, s reformním „záměrem dosáhnout hlubším poznáním sociologických souvislostí postavení a práce průmyslového dělníka dokonalejšího uspořádání prvků v tehdejší československé společnosti“.⁸

I z předchozího povšechného a nutně kusého pohledu na dějinný vývoj sociologie je zřejmé, že tu není zaznamenána práždná konvergence různých sociologických škol a směrů v jedinou světovou sociologickou vědu. Naopak, dějiny sociologie potvrzují platnost principu třídnosti sociologie. Je tedy pravdivé alespoň další tvrzení revizionistů, že marxismus byl pouze filosofickou a sociálně politickou doktrínou a že sociologie se v socialistických zemích stává vědou až aplikací tematických okruhů, poznatků a zejména metod tzv. západní sociologie?

Pro marxistickou sociologii až do současnosti je charakteristické, že je věnována:

1. formulaci a propracovávání obecné společenské teorie, a především jejího jádra: hledání a formulování obecných společenských zákonitostí;

2. konfrontaci této obecné teorie společností s jinými – idealistickými, mechanistickými, naturalistickými a dalšími – společenskými teoriemi;

3. hledání spojitosti mezi společenskou teorií a společenskou praxí a rozvíjení teorie na základě měnících se společenských poměrů;

4. zkoumání těch konkrétních jevů a vztahů ve společenské struktuře, které nejlépe vystihují podstatu daného společenského systému a které jsou relevantní z hlediska poznávání obecných trendů společenského pohybu a z hlediska stanovení cílů i taktiky revolučního boje proletariátu.

Tím je dáno, že marxistická sociologie rozpracovává v tomto období hlavně principy a obecnou metodologii, že se rozvíjí spolu s filosofií, ekonomikou a vědeckým socialismem a že nezkoumá celou paletu společenských jevů a vztahů podle nějakého pouze z vědeckých, tj. poznávacích hledisek vytčeného výzkumného plánu. Tato okolnost je na jedné straně zdrojem životnosti a pravdivosti tehdejší marxistické sociologie, protože styk se společenskou a politickou praxí vlastně vede k neustálému prověřování, korigování a rozšiřování jejích výsledků, na straně druhé je i příčinou omezování sociologického zájmu jen na některé, zejména makrospolečenské jevy a vztahy.

⁷ I. A. Bláha, *Sociologie*, Academia, Praha 1968, s. 14.

⁸ Vladimír Čech, *Některé problémy při zpracování dějin čsl. průmyslové sociologie*, sborník O kon-

cepce dějin československé sociologie, vyd. ÚV Soc. akademie v Praze a MV Soc. akademie v Brně r. 1968.

Z toho však nijak nplyne, jak se někdy věci tradují v příručkách dějin sociologie, že marxistická sociologie v té době byla spekulativní a že pomíjela konkrétní společenský výzkum. Naopak, pro marxistické sociologické postupy a poznatky, jak je nalézáme v dílech zakladatelů marxismu-leninismu, je příznačné spojení empirie a teorie. V pracích Marxových, Engelsových a Leninových nalezneme vždy takové množství reprezentativního faktického materiálu, jaké je nezbytné k vyvození obecných závěrů.

Jako příklad klasické marxistické práce opírající se o konkrétní výzkum můžeme uvést Engelsovu práci *Postavení dělnické třídy v Anglii* z roku 1845. (Srov.: Le Playovy empirické sociologické studie o francouzském a evropském dělnictvu vycházejí o 10 let později!) Již v podtitulu této knihy čteme, že byla napsána „podle vlastního pozorování a autentických pramenů“. Bohatství shromážděných údajů a mistrné, vlastním prožitkem a zkušeností proniknuté zpracování činí z tohoto díla jedinečný sociologický dokument o údělu anglické dělnické třídy té doby. *Postavení dělnické třídy v Anglii* je jak svou osnovou, tak způsobem sběru materiálu a metodou jeho zpracování neocenitelným přínosem k problematice konkrétních výzkumů. Vedle Marxova *Kapitálu* a některých prací Leninových (*Vývoj kapitalismu v Rusku*, *Velká iniciativa*, *Statistika a sociologie* ap.) by mělo být především toto dílo důkladně rozebíráno v dějinách marxistické sociologie jako příklad – i když dobově podmíněný – marxistické sociologické výzkumné činnosti.

Osnova práce je sestavena tak, aby výsledkem výzkumu byl co nejúplnější obraz o postavení proletariátu v kapitalistické společnosti. Engels zkoumá bytové poměry dělníků, jejich oblečení, stravu, mzdy, zdravotní stav, vzdělání, způsob života (rodina, alkoholismus), prostředí v kapitalistické továrně, problém dětské práce, noční práce, délky pracovní doby atd. Studuje přitom životní podmínky různých vrstev anglického proletariátu. Správně vidí, že proletariát – stejně jako žádná jiná společenská třída a vrstva – není homogenním celkem, ale že v něm existují složky a straty, lišící se způsobem života, charakteristikami společenského vědomí, stupněm společenské aktivity apod. V průběhu svého

zkoumání Engels přihlédl i ke zvláštnostem postavení dělníků v jednotlivých městech a oblastech.

Pokud jde o způsob sběru faktů, je nápadná především jeho komplexnost. Engels se neomezoval jen na rozhovory či jinou dílčí techniku sběru materiálu. Prováděl výzkum jednak sám – bezprostředním pozorováním, jednak se opíral o výzkumy jiných autorů, ať to byla šetření továrních inspektorů, úředních komisí, inspektorů robotáren, komise pro vyšetřování práce dětí, sociálních lékařů aj. Opíral se o statistiku, zprávy z odborných časopisů (*Journal of the Statistical Society*), novin, dopisy dělníků, údaje různých odborníků, jako ranhojičů, zabývající se úrazovostí, ale i o policejní zprávy a mnoho historických pramenů.

To je jeden příklad za mnohé. Marxistická sociologie tedy nijak nespekulovala, ale zobecňovala empirický materiál a pracovala s empirickým materiálem podle zásad vědecké teorie a metodologie. Je pochopitelné, že právě základním principům a obecným metodologickým otázkám byla věnována největší pozornost, protože právě ony stály v ohnisku třídního ideologického boje. Nejen V. I. Lenin v knize *Kdo jsou přátelé lidu...* definuje základní znaky vědecké sociologie v polemice s ruskými sociology Michajlovským, Krivenkem a dalšími, ale činí tak i G. Plechanov, například v knize *O vývoji monistického názoru na dějiny*, polemizující s A. Comtem. Vytýká mu de facto dualistický názor na společnost, protože prý na jedné straně požaduje, aby společenské jevy jako jevy lidské byly zařazeny mezi jevy fyziologické (a to je materialistické, byť mechanistickomaterialistické pojetí), a na druhé straně zakládá svoji koncepci dějinného vývoje na idealistické představě o intelektu jako určujícím faktoru.

Právě vývoj marxistické sociologie a v prvé řadě důkladné zhodnocení sociologického přínosu a sociologických pohledů a přístupů klasiků marxismu-leninismu je velkým dluhem marxistických dějin sociologie. Marxistická sociologie měla i své specialisty, ať již se zabývali obecnými sociologickými otázkami a metodami, či sociologií umění, kultury, politiky apod. To platí o sovětské i české sociologii a v rozmanité míře i o sociologii ostatních socialistických zemí a marxistické sociologii zá-

padní. O sociologii sovětské 20. a 30. let je u nás velmi málo známo, sociologický přínos S. G. Strumilina nebyl zvlášť zhodnocen a jméno S. M. Vasilevského se vyskytuje jen jako pojem. Čeští marxističtí sociologové bývají charakterizováni jako „skupinka“, ale monografické dílo o nich nemáme. Jedině B. Václavek a zčásti Z. Nejedlý byli předmětem bedlivého studia i jako sociologové. Avšak dílo L. Svobody, K. Konrada, E. Urxe a jiných ještě nebylo ze sociologického hlediska důkladně analyzováno. Někdy naopak bývají bez výhrad a kritiky přifazováni k marxistické sociologii J. Čecháček a F. Modráček, vyznačující se reformistickými přístupy. Tím spíše pak chybí zamyšlení nad tím, jaký význam pro analýzu společenských struktur a hybných sil společenského pohybu má poznávací činnost komunistických stran Východu i Západu.

Jak již bylo řečeno, vývoj marxistické sociologie nebyl harmonický. Bylo by nošením dříví do lesa, kdybychom připomínali důsledky tzv. kultu osobnosti pro sociologické bádání. Ukazuje se však, že vývoj sociologie se ani v SSSR, ani v ostatních socialistických zemích (a tím méně v Československu s jeho sociologickými, ať již jakkoli rozpornými tradicemi) nikdy zcela nezastavil. O nějakém „sociologickém temnu“ nelze hovořit. Když C. W. Mills uvažoval nad hlavním společenským úkolem sociologů, přišel k názoru, že sociologové musí rozvinout „sociologickou imaginaci“. Rozuměl tím schopnost získat celkový obraz o světě. Jeden z principů této imaginace zní, že jednotlivec může pochopit své vlastní zkušenosti a ovlivňovat svůj osud pouze tehdy, zjistí-li své místo v daném období, a že může poznat své životní možnosti, jen když si uvědomí možnosti všech individuí ve stejných okolnostech. C. W. Mills zde tedy vyslovil požadavek, aby sociologie vypracovala celkový pohled na společnost, na její pohyb, na místo člověka v této společnosti. Tento požadavek však plní marxistická teorie společnosti již od samého svého vzniku. Zde, v této sféře vyjasňování obecných zákonů společenského vývoje, ve sféře řešení vztahu přírody a společnosti, člověka a společnosti, člověka a velkých společenských skupin – tříd a sociálních vrstev – i ve sféře ideologické konfrontace s nemarxistickou sociologií,

se marxisticko-leninská věda nezastavila v žádném období.

Kult osobnosti potlačil některé aspekty sociologické práce, nepřipustil rozvinutí sociologie ve všech jejích dimenzích, ale vědecké základy sociologie nepotlačil. Jen tím je vysvětlitelné, že socialistické země mohly postupně po XX. sjezdu KSSS sociologii bouřlivě rozvíjet a rehabilitovat ji (i když někdy v rozporném procesu) v její mnohostrannosti obsahové a metodické. Výrazem toho bylo působení sovětské a dalších delegací socialistických zemí na VII. světovém sociologickém kongresu ve Varně.

Současné perspektivy marxistické sociologie vyplývají jak z jejích funkcí poznávacích, tak i výchovných a do určité míry i sociotechnických. Spojitost marxistické sociologie s řídicí prací vedoucích orgánů socialistické společnosti je dalším problémem, který dějiny sociologie, ale v tomto případě i obecná sociologie a odvětvové sociologie, musí analyzovat. Přitom musí přicházet s poznatky sloužícími ke zdokonalení tohoto mechanismu. Vyžaduje to zájem jak sociologické vědy, tak socialistické společnosti jako celku.

Резюме

Чех В.: Проблемы марксистской истории социологии

Недостаточная разработка марксистской истории социологии имеет в странах социализма негативные последствия в области воспитания социологов, в области развития научной работы в социологии, а также неблагоприятные общественные последствия. В нашей стране применяются в большинстве случаев устаревшие пособия по истории социологии наших и иностранных авторов. Пробелы в данной области только частично устранены переводом исторической работы И. Щепанского на словацкий язык и некоторыми частями сочинения А. Сирацкого «Социология».

Важной проблемой, которую марксистская историография социологии должна решать, является вопрос классификации и распределения материалов. На первом плане стоят неформальные аспекты этой проблемы, а аспекты идеологические. Речь идет в первой очереди об оценке взаимных отношений, линий развития и общественной функции буржуазной, и в более широком смысле немарксистской социологии с одной стороны, и с другой стороны социологии марксистской. Марксистская социология — это не только одна из «школ» мировой социологии, но это качественно специфическое и самостоятельное течение социологии. Этот факт не исключает взаимодействия обоих на-

правлений. Основным критерием для их различия остается однако их разная классовая функция. Тезис ревизионистов о конвергенции немарксистской и марксистской социологии и о создании единой мировой социологической науки в мире, разделенном в классы, не имеет основания, и его опровергает историческое развитие социологии. Несмотря на дифференциацию и познавательное и методическое развитие буржуазной социологии, осуществившиеся со времени ее основоположников (Конта, Спенсера и др.), и современная западная социология выполняет апологетические функции. Эти функции представляют собою с одной стороны сам характер некоторых социологических теорий (теория равновесия, гармонии, солидарности частей в общественных системах), с другой стороны это внешние функции, которые выполняют напр. реформаторские, социотехнические выводы эмпирических исследований.

Марксистская социология не развивалась как спекулятивная философская доктрина, а как эмпирическо-теоретическая наука. Доказательством этого являются многочисленные социологические анализы, наблюдения и приемы в трудах основоположников марксизма-ленинизма (Положение рабочего класса в Англии Энгельса. Капитал Маркса. Развитие капитализма в России Ленина и др.). Однако она не развивалась гармонично, так как ее развитие подчинялось задачам революционной практики, и отчасти также из-за некоторой деформации марксистской мысли в период т. н. культа личности. Но даже и в период т. н. культа личности развивались теоретические и методологические основы общей общественной теории, и осуществлялись идеологические конфронтации марксистской и немарксистской социологии. В результате этого были созданы благоприятные предпосылки для «старта» марксистской социологии во всех основных областях общественной макроструктуры и микроструктуры и для ее органического включения в руководящую практику социалистического общества.

Summary

Čech V.: Problems of Marxist History of Sociology

In the socialist countries, an insufficient elaboration of the Marxist history of sociology leads to negative consequences in the areas of the education of sociologists and the development of scientific work in sociology, as well as to unfavourable social consequences. In this country, old handbooks on the history of sociology written by foreign and our authors (P. Sorokin, J. Král, E. Chalupný, etc.) are predominantly used. Gaps in this area have been bridged only in part by the Slovak translation of J. Szczepański's historical work and by some parts of Sirácky's "Sociológia".

A relevant problem to be solved by the Marxist historiography of sociology is the question of classifying and assorting materials. It is not the formal aspects of this problem but the ideological ones that are essential in this respect. First of all, it is the matter of evaluating the mutual relation, the developmental trends and the social functions of the bourgeois and, in a broader sense, of the non-Marxist sociology on the one hand, and the Marxist sociology on the other. Marxist sociology does not represent merely one of the "schools" of world sociology but is a qualitatively specific and independent trend of the latter. This fact does not exclude the mutual influence of both these branches. It is, however, their different class function that continues to be the basic criterion of their differentiation. In a world divided into classes, the revisionists' thesis concerning the convergence of non-Marxist and Marxist sociology and the creation of only one world-sociological science is not well-founded, being simultaneously disproved by the historical development of sociology. In spite of all the differentiation as well as of the cognitive and methodical development of the bourgeois sociology since the time of its founders (A. Comte, H. Spencer, etc.), even the present western sociology has preserved its dependency upon apologetical functions. These functions represent, on the one hand, the quality itself of some sociological theories (e. g. the theory of balance, of harmony, of the solidarity of parts in social systems), and, on the other hand, the external functions fulfilling e. g. the reformative sociotechnical conclusions of empirical research.

Marxist sociology has not developed as a speculative philosophical doctrine but as an empirical theoretical science. This is illustrated by numerous sociological analyses, observations and approaches contained in books by the founders of Marxism-Leninism (Engels' Situation of the working Class in England Marx' Capital, Lenin's Development of Capitalism in Russia, etc.). Its development, however, has been far from harmonious partly because of its subordination to the tasks set by revolutionary practice, partly also owing to some deformations of Marxist thinking in the era of the so-called personality cult. But also in the era of the so-called personality cult, the theoretical and methodological bases of the general social theory were being developed and ideological confrontations of the Marxist and the non Marxist sociology were taking place. Thus, favourable pre-condition both for the penetration of the Marxist sociology into all essential areas of the social macro- and microstructure and for its organic interconnection with the managerial practice of the socialist society were created.